

CEP predstavlja

Autori: Strahinja Subotić, programski menadžer i viši istraživač, Miloš Pavković, mlađi istraživač, i Sava Mitrović, stažista

ZAOKRUŽENA EVROPA

Budućnost Evrope uključuje Zapadni Balkan

Konferencija o budućnosti Evrope (CotFoE) predstavlja jedinstvenu priliku za građane da razgovaraju – na evropskom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou – o tome kako oblikovati budućnost starog kontinenta u smislu osiguravanja reformi koje bi dovele do napretka, prosperiteta i bezbednosti. Pošto se ova pitanja ne mogu pravilno rešiti bez integrisanja Zapadnog Balkana (ZB) u šire rasprave, Centar za evropske politike (CEP - Beograd) napravio je korak napred organizujući konferenciju na visokom nivou pod imenom ZAOKRUŽENA EVROPA.¹ Naslov ove inicijative je namerno odabran kako bi pokazao da samo ujedinjena Evropa, kontinent sastavljen od zemalja sa zajedničkim vrednostima, može na odgovarajući način odgovoriti na sve veći broj prekograničnih izazova. Stoga se ovaj koncept proteže izvan EU jer zamišlja ZB kao suštinski deo evropske slagalice.

S obzirom na to da su diskusije u okviru CotFoE -a u toku, sa ciljem da se završi do leta sledeće godine, ZAOKRUŽENA EVROPA je registrovana na zvaničnom portalu CotFoE -a. Ključna poruka događaja je bila da je krajnje vreme za otvoreno i kritičko razmatranje, ne o tome da li ZB može doprineti razvoju evropskog projekta, već o tome kako i u kojoj meri. Zato ovaj CEP Predstavlja pruža sažetu analizu ključnih tema koje su obeležile ovu konferenciju, poput ideje o uvođenju modela pristupanja u fazama, uključivanjem regiona u širu evropsku stratešku autonomiju, dalje iskorišćavanjem ekonomskih beneficija od saradnje između EU i ZB i istražuju načine kako dati veći prostor evropskoj omladini u kontekstu digitalnih izazova. Stoga pot-poglavlja ovog rada prate naslove panela događaja i predstavljaju glavne ideje, kritike i zaključke svake panel diskusije.

Ka modelu postepenog članstva²

Zastoj u proširenju EU poslednjih godina je evidentan ali se niko ne usuđuje da to glasno i kaže. Iako je revidirana metodologija proširenja uvedena 2020. godine, ona do sada nije pokazala potencijal da oslobodi ZB od trenutnog hibridnog statusa kvo koji karakteriše nedostatak verodostojnih i sveobuhvatnih reformi u polju vladavine prava. Stoga, prema stanju stvari, velike političke i društveno-ekonomske koristi procesa pristupanja će verovatno postati dostupne onda kada države dođu do tačke pristupanja, koja se i dalje čini tako dalekom kao i pre objavljivanja revidirane metodologije. Zbog toga se čini da postoji konsenzus među stručnjacima civilnog društva da trenutno stanje procesa proširenja donosi ograničene koristi i za region i za EU, sa sve većim nezadovoljstvom među lokalnim stanovništvom u regionu jer se čini da je članstvo van doseg.

Uzimajući u obzir tako nepovoljan kontekst, ideja koja dobija na snazi je da je potreban model postepenog ili faznog pristupanja EU kako bi se izašlo iz ćorsokaka. S jedne strane, model predviđa oživljavanje podsticaja za političke elite da se uključe u reforme uvođenjem postepenog pristupanja pravima i obavezama državama ZB koje pristupaju (u smislu učešća u institucijama EU i pristupa strukturnim fondovima nakon što ispune stroge uslove). S druge strane, model bi ublažio ključne brige koje postojeće zemlje članice EU imaju u vezi sa izgledom daljeg proširenja izbegavanjem najozbiljnijih institucionalnih problema (posedovanje prava veta u Savetu EU, a takođe i člana Evropske komisije). Da bi ovaj model funkcionisao u praksi, potrebna je detaljnija, koherentnija i kvantifikovana metodologija koja će poslužiti kao osnova za verodostojne procene napretka država ZB ka dubljim integracionim fazama, sve do četvrte faze – konvencionalnog članstva.

¹ Kako je konferencija Zaokružena Evropa uspeła da prikupi originalne i vredne doprinose učesnika, a samim tim i Zapadnog Balkana u evropskim debatama, ideja je da se to učini standardnim formatom koji će se održavati na godišnjoj osnovi. Ovo će omogućiti da se region čuje čak i kada CotFoE završi.

² Ovaj panel je moderirao Filip Lukić, dok su diskutanti bili: Michael Emerson - saradnik, viši naučni saradnik, Centar za evropske studije politika (CEPS), Brisel; Milena Lazarević – programska direktorka, Centar za evropske politike (CEP), Beograd; Milena Muk - istraživač, Institut Alternativa (IA), Podgorica; Tanja Mišević - zamenica generalnog sekretara, Savet za regionalnu saradnju (RCC), Sarajevo.

Iako su mnogi ovu ideju prozvali originalnom i pohvalnom, naišla je i na neke kritike. Neki od glavnih kritičara ovog predloga upozorili su da model zahteva više pravnog obrazlaganja kako bi se izbegla situacija da se eventualno ne može primeniti u praksi. S obzirom na to da je EU entitet izgrađen na složenim i višestrukim pravnim instrumentima, detalji modela bi zaista zahtevali dodatne specifikacije kako bi se umanjio i unapred adresirao potencijalni skepticizam iz nekih država članica EU. Drugi relevantan aspekt kritike uključuje način na koji se ovaj model prenosi, kako političkim elitama, tako i građanima ZB, kako bi se otklonio potencijalni strah da će njihove zemlje postati stalne drugorazredne članice EU. Kako je model prilično složen, zaista bi bila potrebna izrada razrađene komunikacijske strategije kako bi se građanima i političkoj eliti objasnilo da režim čak treba smatrati avangardnim.³ Uzimajući u obzir ova i druga upozorenja, političkim liderima, i u EU i na ZB, preostaje da iskažu svoj interes za ovu inicijativu, te tako pokrenu raspravu na strateškom nivou, kako bi institucije mogle raditi na definiranju formalnog predloga.

Jačanja evropske strateške autonomije⁴

Savremeni globalni događaji iznova i iznova pokazuju da se različite krize ne mogu uvek predvideti ili na odgovarajući način rešiti ako EU ne razvije svoje strateške i odbrambene kapacitete. U stvari, mnogi su već upozorili da bi tragičan i iznenadni preokret u Avganistanu trebalo poslužiti kao poziv za EU da preduzme konkretne korake ka razvoju evropske strateške autonomije. U geopolitici je percepcija moći sve, u kojoj EU tek treba da počne da govori jezikom moći. Do sada se EU uglavnom oslanjala na svoju meku i ekonomsku moć za postizanje geopolitičkih ciljeva; međutim, malo je verovatno da će ovo dugoročno ostati održiva strategija.

³ Avangardni kvalitet sastojao bi se od činjenice da bi svako isključenje iz prava veta glasanja dovelo zemlje pristupnice bliže mestu na koje bi EU želela da stigne u dogledno vreme kada bi se zahtevi za jednoglasnost postepeno smanjivali.

⁴ Ovaj panel je moderirao Marko Savković, dok su diskutanti bili: Srđan Cvijić - viši analitičar politike, Fondacija za otvoreno društvo, Brisel; Dejan Jović - profesor, Sveučilište u Zagrebu; Velina Čakarova - direktorka Austrijskog instituta za evropsku i bezbednosnu politiku (AIES), Beč.

U slučaju jačanja svojih vojnih kapaciteta, neki tvrde da bi EU trebalo da usmeri svoje napore ka pretvaranju same Unije u jedno od središta globalne geopolitike, uz SAD, Rusiju i Kinu. Očekuje se, stoga, da će povećano usredsređivanje na stratešku autonomiju dozvoliti EU da diktira pravila, umesto da ista samo prati u budućem svetskom poretku. Praveći efikasne planove za dugoročnu transformaciju svoje spoljne i strateške politike, EU bi omogućila Evropljanima da **se brinu sami o sebi** u odnosu na druge aktere. Iako u praksi to podrazumeva pristup koji je nezavisniji od Sjedinjenih Država, težnja ka evropskoj strateškoj autonomiji sama po sebi ne isključuje održavanje transatlantskih odbrambenih veza, niti predstavlja korak ka trci u naoružanju.

Evropska strateška autonomija ima reč „evropska“ u sebi sa dobrim razlogom - ona odražava opšte mišljenje da EU ne može da održi mir, bezbednost, održivost i razvoj u smislu geopolitike bez gledanja izvan svojih zvaničnih granica. Ovde na scenu stupa ZB. Iako region, u velikoj meri, na ovaj ili onaj način učestvuje u Zajedničkoj spoljnoj i bezbednosnoj politici EU, sposobnost EU da se osloni na region za rešavanje savremenih i hibridnih pretnji je trenutno prilično ograničen. S obzirom na ove okolnosti, postoji snažna potreba da EU pokaže veću moć i otvori nove načine za uključivanje ZB u svoje politike od geostrateškog značaja. Gore pomenuta ideja postepenog članstva bi se ovde mogla dobro uklopiti. Podizanje nivoa geostrateške integracije regiona sa EU postaje još važnije s obzirom na to da je uticaj spoljnih aktera, poput Kine, Rusije, Turske i Ujedinjenih Arapskih Emirata u stalnom porastu - u oblastima političkih, ekonomskih i društvenih odnosa.

Razbijanje mitova - Učiniti proširenje dobitnom situacijom⁵

Među državama članicama EU postoji popularan narativ da je evropsko finansiranje država ZB jednostrano i skupo, što ne stvara nikakve finansijske koristi za prve, a profitira samo za druge. U doba lažnih vesti i dezinformacija, posebno je važno označiti ovo kao jednostavan mit. U toj meri, EU već ima koristi od integracije ZB, jer su trenutni Sporazumi o stabilizaciji i pridruživanju stvorili veoma povoljno ekonomsko okruženje za poslovanje njenih preduzeća u regionu. To se najbolje odražava u činjenici da EU ima veliki trgovinski suficit sa ZB, dok su njene kompanije te koje maksimiziraju veze preduzeća kroz privatizaciju, iskorišćavanje resursa, subvencije i jeftinu radnu snagu iz regiona. Štaviše, uticaj EU je značajan u finansijskom sektoru s obzirom na dominantnu ulogu banaka iz EU u ZB i jednostrano usvajanje evra u Crnoj Gori i na Kosovu. Imajući sve ovo na umu, proširenje na ZB će dodatno proširiti zajedničko tržište EU, stvarajući tako prostor za dalje maksimizirane ekonomske saradnje.

U međuvremenu, takođe postoji široko rasprostranjena zabluda u ZB da će region, kada pristupi EU, odmah dobiti sve beneficije. Iako je istina da će ZB imati značajne ekonomske koristi od budućeg članstva u EU - posebno putem potpune integracije u jedinstveno tržište EU i dobijanjem značajne finansijske podrške iz **Evropskih strukturnih i investicionih fondova** ili fondova u okviru **Zajedničke poljoprivredne politike** - ipak postoje neki predušlovi koji moraju biti ispunjeni da bi se ostvario pun potencijal članstva u EU. Ovo pre svega uključuje neophodnost jačanja administrativnih kapaciteta, na osnovu kojih bi (buduće) zemlje članice osigurale da njihova stopa apsorpcije bude dovoljno visoka. Bez domaćih reformi u tom pogledu, postoji rizik da bi zemlje ZB-a mogle potrošiti potencijalna sredstva, a da su i dalje obavezne da deo novca iz svog nacionalnog

5 Ovaj panel je moderirala Milena Lazarević, dok su diskutanti bili: Milica Uvalić - profesor ekonomije na Univerzitetu u Perudi, Italija; Dragana Bubulj - savetnica, Faire Mobilitat, Stuttgart; Jelena Žarković, profesorica na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Beogradu; Ramadan Ilazi - viši istraživač, Kosovski centar za bezbednosne studije (KCSS), Priština.

budžeta daju ukupnom budžetu EU - što je obaveza svake zemlje članice. Stoga je, kako bi se povećala verovatnoća da će države ZB biti neto korisnici, potrebno je dugoročno strateško planiranje kada je u pitanju sprovođenje održivih administrativnih reformi. Ovo pokazuje da članstvo u EU samo po sebi ne garantuje automatski prosperitet, jer postoji mnogo posla koji ZB mora da uradi kako bi bili spremni u potpunosti uživati sve pogodnosti članstva.

Evropska omladina: Rešavanje digitalnih izazova⁶

Broj izazova sa kojima se mladi suočavaju u digitalnoj sferi se povećava. Iako je internet spasio i otvorio mnogo radnih mesta i preduzeća tokom pandemije COVID-19, značajan porast upotrebe interneta tokom ove zdravstvene krize otvorio je mnoga nova pitanja. Utoliko se sve veći broj mladih ljudi bori za pronalaženje ravnoteže između stvarnog i digitalnog života, dok su sve više izloženi različitim vrstama dezinformacija i konstantnom ugrožavanju privatnosti. S obzirom na to da je internet mesto gde je najteže primeniti propise, postoji opšta doza skepticizma da li vlade mogu učiniti mnogo da ublaže ove negativne efekte. Ipak, **Opšta uredba EU o zaštiti podataka** (GDPR), čiji je cilj zaštita podataka i digitalne privatnosti u EU i Evropskom ekonomskom prostoru (EEA), istaknuta je kao primer dobre prakse - sa prostorom za dalja poboljšanja. Ipak, ono što treba da dopuni zakonodavno delovanje u ovoj oblasti je reforma obrazovanja. Zapravo, odgovarajuće obrazovanje o prednostima i izazovima digitalne sfere od najranijeg doba može mlade opremiti znanjem i veštinama kako da se zaštite u digitalnoj sferi i prepoznaju lažne vesti, čime se povećava njihova medijska pismenost. Na ovaj način, umesto da podriva demokratske vrednosti dajući prostor nedemokratskim i necivilizovanim narativima, internet može mladima pružiti mesto za učešće u kreiranju politika.⁷

Prepoznajući ključne izazove i vođeni peticijom koju vode mladi za rešavanje ovih pitanja, organizacije civilnog društva iz ZB su razvile **Manifest mladih za digitalni prostor** - inicijativu koja ima za cilj pružiti ideje i inspiraciju donosiocima odluka kako bi se osiguralo osnaživanje mladih ljudi na internetu, kao i zaštita njihovih prava i blagostanja. Kao deo Manifesta, omladina ZB, zajedno sa svojim vršnjacima širom Evrope, došla je do zaključka da postoji potreba da se uključi u posledičnu borbu protiv širenja dezinformacija i porasta govora mržnje; pozabaviti se štetnim uticajem interneta na mentalno zdravlje mladih; i osigurati odgovornost platformi društvenih medija. Ključni zahtevi Manifesta za mlade se, između ostalog, sastoje od poziva na adekvatno obrazovanje koje poboljšava njihovu medijsku pismenost i kritičko mišljenje, kao i propisa i zakona koji štite njihove lične podatke u cilju

6 Ovaj panel je moderirao Matt Dann, dok su diskutanti bili: Paul Butcher - politički analitičar, Centar za evropske politike (EPC), Brisel; Tasneem Nasufović - student, Sarajevo; Lola Paunović - istraživačica, Centar za evropske politike (CEP), Beograd.

7 MladiRini ('Mladi' na lokalnim slovenskim jezicima, i 'Rini' na albanskom - što znači mladi), višejezična platforma na svim jezicima Zapadnog Balkana (pored engleskog), je odličan primer kako se internet koristi kao mesto gde mladi mogu slobodno izraziti svoje mišljenje o raznim važnim temama.

stvaranja besplatne i sigurne digitalne sfere.⁸ S obzirom na to da je CotFoE u toku i da se mladi ZB i EU suočavaju sa istim izazovima u sferi na Internetu, pravi je trenutak da se takve akcije i slične inicijative koriste kao pokretači rasprava i aktivnosti politike relevantnih aktera u Evropi.

8 Potpuna lista zahteva: SLOBODAN I NEOGRANIČEN PRISTUP (Želimo slobodan, neograničen pristup internetu kako bismo mogli da učimo i delimo informacije), OBRAZOVANJE I PODRŠKA (Želimo da podrška i obrazovanje o internetu postanu dostupni svima), ZAŠTITA PRIVATNOSTI I PODATAKA (Želimo da budemo u mogućnosti da zaštitimo svoje podatke i privatnost na mreži), POŠTOVANJE ONLINE (Želimo onlajn prostor bez nasilništva, rasizma i netolerancije), USLOVI KORIŠĆENJA (Želimo uslove i odredbe korišćenja koje je jednostavno razumeti), KVALITETAN I POUZDAN SADRŽAJ (Želimo pristup visokokvalitetnom i pouzdanom sadržaju na mreži, bez dezinformacija i lažnih vesti), SLOBODA IZRAŽAVANJA (Želimo da se slobodno izražavamo na internetu) i REGULACIJA (Želimo da naše lokalne uprave i EU predlože i usvoje propise koji će nas štiti i koji će služiti poboljšanju našeg društva).

Prema zaokruženoj Evropi

U zaključku, treba naglasiti da bez Zapadnog Balkana Evropa ne može biti potpuna i zaokružena. Imajući u vidu da zemlje ZB još uvek nisu spremne za punopravno članstvo u EU, razmišljanje je neophodno i krucijalno. Zbog toga bi se relevantnim akterima preporučilo da razmotre razvoj i implementaciju postepenog modela članstva, s ciljem da se ponovo konfigurirše dinamika procesa proširenja podsticanjem političkih elita da se uključe u sveobuhvatne reforme, a pritom se bave ključnim problemima EU države članice. Ono što povećava značaj predložene inicijative je činjenica da bi i građani regiona mogli da vide stvarne koristi od evropskih integracija, što bi dovelo do jače javne podrške čitavom procesu.

U međuvremenu, progresivna integracija ZB mogla bi doprineti i evropskoj strateškoj autonomiji, i na taj način zatvoriti vrata potencijalno zlonamernom uticaju drugih spoljnih aktera. Čak i ako se EU ne može smatrati „velikom silom“ bez uspostavljanja sopstvenih vojnih snaga, integracija ZB pokazala bi ulogu EU kao „civilne sile“ koja deluje ekonomskim i političkim sredstvima. Osim ekonomskih, političkih i bezbednosnih interesa EU u proširenju na ZB, region bi mogao steći i dodatne beneficije kada stekne članstvo - pod uslovom da sprovodi ne samo reforme vladavine prava, već i administrativne, na osnovu kojih zemlje regiona mogu u potpunosti iskoristiti strukturalna sredstva. Osim svih ovih političkih, zakonodavnih i tehničkih pitanja, ne treba potceniti ulogu mladih, jer oni predstavljaju budućnost evropskog kontinenta. Ukratko, Konferencija o budućnosti Evrope je tu, pa je i izvorni doprinos Zapadnog Balkana tome.

O Centru za evropske politike - CEP

Centar za evropske politike - CEP - je nezavisna, nevladina, neprofitna thinktank organizacija koju je osnovala grupa stručnjaka u oblasti evropskog prava, ekonomije i javne uprave, sa zajedničkim ciljem da doprinesu unapređenju okruženja za kreiranje javnih politika u Srbiji, tako što će ga učiniti transparentnijim i inkluzivnijim, zasnovanim na činjenicama i suštinski orijentisanim ka EU. Temeljno razumevanje javnih politika Evropske unije i procesa pristupanja, kao i načina rada javne uprave u Srbiji, uz jak društveni kapital čine CEP organizacijom sposobnom ne samo da sprovedi istraživanja visokog kvaliteta, već i da dospe do donosilaca odluka i ostvari osetan uticaj. Delatnost CEP-a je danas organizovana u četiri programska područja:

- 1) Dobra vladavina, sa snažnim fokusom na horizontalnom kreiranju politika i koordinaciji;
- 2) Unutrašnje tržište i konkurentnost;
- 3) Regionalna politika, energetika i životna sredina ;
- 4) Europe&us.

Za više informacija, posetite sajt:
www.cep.org.rs